

УДК 378.013.75:338.48:796.5

ПЕДАГОГІЧНИЙ ЕКСПЕРИМЕНТ ЯК ОСНОВА ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ З ТУРИЗМОЗНАВСТВА

Товстоп'ятко Ф.Ф., Люта Д.А.

Запорізький національний університет

У статті розглядаються провідні аспекти методології педагогічного експерименту як одного з основних методів науково-педагогічного дослідження. Визначено сутність, об'єкт і предмет педагогічного експерименту. Встановлено чинники успішності педагогічного експерименту. Проаналізовано наукові публікації, які присвячені цьому питанню. Аналіз дозволив виділити основні етапи педагогічного експерименту, які використовуються у системі формування готовності майбутніх фахівців з туризмознавства.

Ключові слова: метод науково-педагогічного дослідження, педагогічний експеримент, формування готовності, майбутній фахівець з туризмознавства, етапи педагогічного експерименту.

Постановка проблеми. Найбільш важливою складовою частиною наукового дослідження є експеримент – метод емпіричного дослідження, що базується на активному та цілеспрямованому втручанні суб'єкта у процес наукового пізнання явищ та предметів реальної дійсності шляхом створення умов, що контролюються та управляються, які дозволяють встановлювати визначені якості та закономірні зв'язки в об'єкті, що досліджується, та багатократно їх відтворювати [7, с. 67].

Від звичайного спостереження експеримент відрізняється активним впливом дослідника на явище, яке вивчається.

Основною метою експерименту є виявлення властивостей досліджуваних об'єктів, підтвердження наукових гіпотез і на цій основі більш широке та поглиблене вивчення теми науково-педагогічного дослідження.

Педагогічний експеримент є ефективним засобом розроблення та впровадження інновацій, що лежать в основі розвитку та оновлення системи освіти. Удосконалення системи освіти в Україні безпосередньо залежить від процесу експериментування, у ході якого створюється нова освітня практика.

У зв'язку з цим нині виявляється значний інтерес до організації та проведення педагогічних експериментів як одного з видів дослідницької діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні засади педагогічного експерименту активно розробляють сучасні вітчизняні науковці (Т. Алексєнко, І. Гавриш, Ю. Гільбух, С. Гончаренко, Л. Кайдалова, Т. Кожухова, Г. Ніколаї, В. Тушева, В. Шпалінський та ін.). Різноманітним аспектам експерименту як наукового методу дослідження присвячено праці зарубіжних дослідників (Дж. Гласс, Р. Готтсданкер, Д. Кемпбелл, У. Кокрен, Дж. Стенлі та ін.).

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Аналіз свідчить, що педагогічний експеримент як основа формування готовності майбутніх фахівців з туризмознавства досліджено недостатньо. Зокрема потребують обґрунтування об'єкт і предмет педагогічного дослідження. Також розглянемо етапи педагогічного експерименту, що характеризують основну ступінь науково-педагогічного дослідження.

Метою статті є характеристика педагогічного експерименту у системі формування готовності майбутніх фахівців з туризмознавства.

Виклад основного матеріалу. Експеримент від спостереження відрізняється активним втручанням дослідника в педагогічну ситуацію, який маніпулює однією або кількома змінними, а також реєстрацією супутніх змін у поведінці досліджуваного об'єкта.

Експеримент – форма пізнання об'єктивної дійсності, один із основних методів наукового дослідження педагогічних явищ. Пов'язаний із створенням дослідником специфічних умов і полягає в організації цілеспрямованого спостереження. Його Доцільно застосовувати в тих ситуаціях, які необхідно перевірити [6, с. 101].

Експеримент в освіті – це метод вивчення педагогічної практики, який направлений на перевірку висунутої гіпотези, що удосконалюється в природних і штучних, контрольованих і керованих умовах, результатом якого є нові знання, які включають в себе певні суттєві фактори, що впливають на результати педагогічної діяльності. Експеримент опирається на теорію та оформлюється у вигляді педагогічних розробок.

Зазвичай розрізняють два види експериментів – лабораторний і природний.

Лабораторний експеримент передбачає використання дослідником апаратури та спеціальних методик. Проводиться у спеціальному приміщенні, обладнаному сигнальними та реєструвальними пристроями. Дає змогу фіксувати зовнішні впливи, відповідні реакції, дії, вчинки. Суть лабораторного експерименту полягає в тому, що перед досліджуваними ставиться завдання у лабораторних умовах виконувати певні дії, які за своєю структурою близькі до конкретної діяльності. Проте штучні умови нерідко заважають об'єктивному вивченню досліджуваних [7, с. 70].

Природний експеримент розробив О.Ф. Лазурський. Він поєднав позитивні риси методу об'єктивного спостереження (природність) і лабораторного експерименту (цілеспрямований вплив на досліджуваного). Експеримент проводиться в умовах, близьких до звичайної діяльності, з вихованцями, які не знають, що вони є об'єктом спостереження. Це дає змогу уникнути емоційного напруження і негативної реакції досліджуванних. Природний експеримент зближує експериментальне дослідження з життям [7, с. 91].

Не існує єдиного шаблону або схеми, за допомогою яких можна було б будувати експеримент для будь-якої проблеми. Сама наукова проблема визначає вибір типу експерименту і конкретний план його проведення.

До загальної структури експерименту входять: 1) суб'єкт пізнання і його діяльність; 2) об'єкт експериментального дослідження; 3) засоби впливу на досліджуваний об'єкт.

Щоб здійснити педагогічний експеримент, треба знати його основні етапи й компоненти, вміти враховувати й вимірювати всі фактори, які можуть вплинути на його хід і результати.

Проведення експерименту складається з таких основних етапів:

1) Постановка проблеми. Формулювання загальної гіпотези дослідження.

2) Розроблення конструкції майбутнього експериментального дослідження, яке повинне перевірити гіпотезу, визначення всіх його компонентів (включаючи незалежні й залежні змінні, логічний принцип їх аналізу, конкретний об'єкт дослідження, вибірку випробуваних та їх розподіл в експериментальні й контрольні групи, методика статистичного опрацювання здобутих даних, принципи їх аналізу). Крім того, на цьому етапі загальна гіпотеза дослідження має бути трансформована в робочу гіпотезу, тобто висловлена в термінах очікуваного стану залежних змінних, при якому ідея експерименту вважатиметься підтвердженою.

3) Етап організаційно-технічної підготовки: добір потрібних експериментальних матеріалів (навчальних експериментальних завдань, тестів, анкет тощо), їх тиражування, практичне комплектування експериментальних і контрольних груп.

4) Попередня апробація в лабораторному експерименті (якщо основний експеримент повинен мати природний характер) окремих методик, використання яких передбачається (стимулюючих завдань, тестів тощо). Їх уточнення й доопрацювання.

5) Практична реалізація задуманої конструкції.

6) Статистичне опрацювання здобутих даних, їх аналіз та пояснення. Формулювання висновків.

7) Літературне оформлення результатів експерименту для їх публікації.

Основними сутнісними ознаками педагогічного експерименту є: наявність гіпотези; орієнтація на отримання нового знання, що включає в себе виділення чинників, що впливають на результати педагогічної діяльності; використання мови науки для описання експериментальної діяльності; розроблення програми експерименту; створення експериментальних розробок; забезпечення достовірності, відтворюваності результатів експерименту та ін. [4, с. 12].

До початку експерименту складається план його проведення. У ньому формулюють: мету і завдання експерименту; визначають об'єкт, що підлягає експериментальній перевірці; обґрунтовують обсяг експерименту, кількість дослідів, послідовність їх реалізації; визначають фактори впливу на об'єкт дослідження та у якій послідовності вони будуть змінюватись у процесі експерименту; обґрунтовують засоби вимірювань; визначають способи обробки та аналізу експериментальних матеріалів.

Під плануванням експерименту розуміється найбільш загальна його логіка. Планом експери-

менту визначається характер окремих фаз експерименту і порядок їхнього проведення.

При плануванні педагогічного експерименту експериментатор повинний визначити: 1) кількість досліджуваних; 2) способи добору досліджуваних; 3) кроки проведення експерименту; 4) вірогідність отриманих результатів; 5) правильну їхню інтерпретацію.

Необхідно відзначити, що дослідник повинен скласти план експерименту таким чином, щоб будь-яка інша досить підготовлена особа могла по ньому успішно провести експеримент. Адже цілком зрозуміло, що залежно від масштабу експерименту, сам дослідник фізично не в змозі бути присутнім у всіх місцях його проведення.

Доречним буде визначення провідних чинників успішності педагогічного експерименту:

1) Науково-методичні умови забезпечення концептуальності, системності, достовірності, відтворюваності гіпотези, яка спрямована на отримання нового результату, що сприятиме підвищенню ефективності педагогічного процесу;

2) Мотиваційні умови входження в експеримент і його здійснення. Наявність педагогічного колективу, що має готовність і бажання до експериментальної роботи та впровадження у практику інновацій. Розроблення програми поступового залучення педагогічного колективу до освоєння нового типу діяльності;

3) Кадрова підготовка до професійного здійснення усіх учасників педагогічного експерименту;

4) Матеріально-технічні, фінансово-економічні умови здійснення експериментальної діяльності. Забезпечення педагогічного процесу всім необхідним для регулювання педагогічних впливів та фіксації їх наслідків.

5) Інформаційні умови про поточні результати експериментальної діяльності: досвід успіхів і труднощів. Дотримання правила не нашкодити здоров'ю дитини, її розвитку, виконання вимог, які висуваються навчальним планом та програмою. Прагнення до наукової чесності, добросовісності у зборі та інтерпретації фактів, достовірності в формулюванні висновків. Доброзичливе ставлення до дітей та встановлення стосунків довіри з адміністрацією, батьками та дітьми з метою забезпечення атмосфери творчості, взаємодопомоги для ефективного проведення експерименту [3, с. 44].

Мета педагогічного експерименту полягає у наступному:

- отримати нові знання;
- розробити та апробувати певні нововведення;
- виявити організаційно-педагогічні, організаційно-методичні та психолого-педагогічні умови досягнення нової якості освіти [5, с. 89].

Для здійснення дослідницької роботи педагогу необхідно визначити об'єкт і предмет експерименту. Об'єктом експерименту зазвичай виступають межі дослідження та зміни практики, область педагогічного простору. Тоді як предмет експерименту – це частина об'єкта, властивості, відносини, функції, які виділяються в даному експерименті [2, с. 19].

Педагогічний експеримент є комплексним методом і тому передбачає поєднання методів спостереження, бесіди, анкетування, контрольні запитання,

відеозаписи, тестування, інтерв'ю, створення спеціальних ситуацій, стенограми уроків на всіх етапах кожного з видів експерименту. Підбір методів залежить від виду та мети експерименту. Розроблення, поєднання методів або їх груп стає ядром формування методики дослідження [1, с. 35].

Теоретико-методологічною основою педагогічного експерименту є гіпотеза. Вітчизняні вчені-педагоги розглядають гіпотезу як вихідну теоретичну концепцію, сформульовану у вигляді аргументованого припущення про функціональний зв'язок між педагогічною дією та її стійкими кінцевими результатами, що пояснює передбачуваний істотний внутрішній зв'язок явищ. Гіпотеза має відповідати певним методологічним вимогам, до яких належать обґрунтованість, передбачуваний характер, наукова новизна, концептуальність, змістовність, логічна простота та чіткість формулювання, широта застосування, можливість перевірки наявними засобами в експерименті. Основними видами гіпотез, що формуються в педагогічних експериментах, варто визначити такі: індуктивні, дедуктивні та комплексні гіпотези; описові, структурні та пояснювальні гіпотези; загальні, часткові та конкуруючі гіпотези; робочі та наукові гіпотези; лінійні та розгалужені гіпотези; гіпотези-припущення; гіпотези-концепції; гіпотези-прогнози; револю-

ційні та модифіковані гіпотези; нульові та альтернативні гіпотези [4, с. 15].

Висновки і пропозиції. Отже, аналізуючи вище викладене, можемо стверджувати, що проведене дослідження дозволило визначити сутність педагогічного експерименту. Було охарактеризовано особливості планування, основні етапи та провідні чинники успішності педагогічного експерименту.

Визначено, що чим детальніше спланований педагогічний експеримент, тим більше об'єктивні результати дає він із самого початку. Різні доповнення і зміни в ході експерименту ускладнюють роботу експериментатора і зменшують об'єктивність результатів.

Отже, підсумовуючи зазначимо, що досконале знання методологічних основ проведення науково-педагогічного експерименту – важлива складова професійної компетентності педагога-дослідника, необхідний інструмент в його повсякденній роботі. Кожному педагогу потрібно чітко усвідомлювати послідовність етапів, співвідношення форм та методів організації експериментальної роботи, специфічні прийоми та шляхи її реалізації. Компетентний спеціаліст у галузі педагогіки повинен вміти майстерно підбирати і доцільно використовувати цілий спектр засобів та технологій педагогічного експерименту.

Список літератури:

1. Бабанский Ю.К. Проблемы повышения эффективности педагогических исследований: дидактический аспект : монография / Юрий Константинович Бабанский. – М.: Педагогика, 1982. – 192 с.
2. Кыверялг А.А. Методы исследования в профессиональной педагогике / Антс Аугустович Кыверялг. – Таллин: Валгус, 1980. – 334 с.
3. Найн А.Я. Организация экспериментальной работы в образовательных учреждениях инновационного типа / А.Я. Найн, А.А. Найн. – Магнитогорск: Изд-во Магнитог. пединститута, 1998. – 150 с.
4. Панасенко Е.А. Эксперимент у педагогічних дослідженнях в Україні : теорія та практика (1943-1991 рр.) : монографія / Е.А. Панасенко. – Донецьк: Державне підприємство Ордена "Знак пошани" всеукр. державне багатопрофільне вид-во "Донбас", 2013. – 756 с.
5. Теория и практика педагогического эксперимента : коллект. монография / под ред. А.И. Пискунова, Г.В. Воробьева. – М.: Педагогика, 1979. – 208 с.
6. Кислий В.М. Методологія та організація наукових досліджень : конспект лекцій для студ. спец. 8.050201 "Менеджмент організацій" усіх форм навчання / В.М. Кислий. – Суми: СумДУ, 2009. – 111 с.
7. Ягупов В.В. Педагогіка: Навч. посібник. – К.: Либідь, 2002. – 560 с.

Товстопятко Ф.Ф., Лютая Д.А.

Запорожский национальный университет

ПЕДАГОГИЧЕСКИЙ ЭКСПЕРИМЕНТ КАК ОСНОВА ФОРМИРОВАНИЯ ГОТОВНОСТИ БУДУЩИХ СПЕЦИАЛИСТОВ ПО ТУРИЗМОВЕДЕНИЮ

Аннотация

В статье рассматриваются ведущие аспекты методологии педагогического эксперимента как одного из основных методов научно-педагогического исследования. Определена сущность, объект и предмет педагогического эксперимента. Установлены факторы успешности педагогического эксперимента. Проанализированы научные публикации, посвященные этому вопросу. Анализ позволил выделить основные этапы педагогического эксперимента, которые используются в системе формирования готовности будущих специалистов по туризмоведению.

Ключевые слова: метод научно-педагогического исследования, педагогический эксперимент, формирование готовности, будущий специалист по туризмоведению, этапы педагогического эксперимента.

Tovstopiatko F.F., Liyta D.A.
Zaporizhzhya National University

PEDAGOGICAL EXPERIMENT AS A BASIS FOR FORMATION OF FUTURE FACTORS READINESS TOURISM

Summary

The article discusses the leading aspects of the methodology of a pedagogical experiment as one of the main methods of scientific and pedagogical research. The essence, object and subject of pedagogical experiment are determined. The success factors of a pedagogical experiment are established. Analyzed scientific publications on this issue. The analysis allowed us to identify the main stages of the pedagogical experiment, which are used in the readiness formation system of future specialists in tourism studies.

Keywords: method of scientific and pedagogical research, pedagogical experiment, formation of readiness, future specialist in tourism studies, stages of pedagogical experiment.